

พัฒนาการของกระบวนการเรียนการสอนภาษาไทย

ก่อนมีโรงเรียนวิธีการสอนภาษาไทยใช้วิธีการสอนแบบโบราณ การศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ที่วัด พระครูหนึ่งสื่อเป็นผู้สอน วิธีสอนจะขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยของทั้งผู้สอนและผู้เรียน กล่าวคือ ถ้าครูเป็นผู้มีความรู้มาก ละเอียดลึกซึ่ง ไม่ดวงความรู้ กล่าววาพิษจะรู้เท่าเทียมคน และเป็นคนมีจิตใจเมตตาอารี อุตสาหะเหน้อยยาก และใฝ่ใญ่สิ่งสอน และรูกลทหยอนผอนปรนให้สมควรแก่ปัญญาเด็ก คั่งคำร่าสอนให้เป็นแบบอย่างให้เด็กรงายจำง่าย แลวหมั่นไล่สอบสวนทวนตนปลายบ่อย ๆ ผู้เรียนก็จะเรียนรูไ้ไ้เร็ว ทั้งนี้ผู้เรียนจักต้องมีใจรักอยากจะทำจะรู้อยากจะเป็นคนฉลาด อุตสาหะเล่าเรียนควย (พระยาศรีสุนทรโวหาร 2522 : 21)

การถ่ายทอดความรู้ที่อยู่ในลักษณะที่เรียกว่า "คตหนังสือ" (พระยาปริยัติธรรมธาดา 2514 : 37) ก่อนสอนให้ผู้เรียนจะท่องคั้งนะโมเป็นการบูชาครูเสียก่อน ผู้สอนจะเริ่มคนสอนอ่าน และเขียนพยัญชนะไล่ไปที่ละตัวตามลำดับ โดยจะเขียนเป็นตัวอย่างใหม่บนกระดานชนวน หรือไม้บรรทัดสลักตัวอักษร เรียกว่า คณฉบับ ผู้เรียนจะท่องเลาบน ท่องเรียนจนจำแม่นทวยตัวไ้ ผู้สอนสอนแล้วจึงจะไล่ลคณฉบับไ้ (เสฐียรโกเศศ 2514 : 45) แลวคตให้ใหม่ การสอนแบบนี้จะท่องสอนมอหรือคตหนังสือให้ที่ละคน มากน้อยตามความสามารถและสติปัญญาของผู้เรียน การจัดเขากลุ่มจิตตามความมากน้อยของสิ่งที่ไ้สอนไ้เรียนไปแลว เมื่อคตหนังสือให้แลว ใครมีหน้าท้อาน หรือเขียนก็ทำไป ถ้าเป็นผู้ที่เพิ่งเริ่มเรียน ผู้สอนจะจับมือให้เขียน ถ้าเขียนเป็นแลว คตเขียนตามให้เหมือนแบบ ผู้สอนบางคนเวลาสอนจะถือทวยไ้ไว้ในมือ บรรคาลูกศิษย์นั่งล้อม ผู้สอนเป็นรูปครึ่งวงกลม และคางคนคางอานเสียงเซ็งแซ่ไปหมด ของใครเรียนถึงไหนก่อนตรงนั้น (สุนทร ณ รัชชี 2503 : 8) ถ้าไม่ตั้งใจเรียนผู้สอนจะลงโทษควยการตีบ้าง ทียกบาง (อัมพร สุขเกษม 2518 : 38) ใครมีข้อสงสัยเปิดโอกาสให้ซักถามไ้คั้งว่า "ถ้าคิคขัดบคตใดบหนึ่งก็ค้ จงจำไ้ไ้คตถามครูให้ทานอธิบายสุกแลวแค อย่าให้มีข้อสงสัยในการเล่าเรียนเกิดขึ้นไ้" (พระยาปริยัติธรรมธาดา 2514 : 43) เวลาที่ใช้สอนตอนเช้าเวลา 8.00 - 11.00 น.

เป็นการสอนเขียนอ่านคอเลาทองบน เวลา 11.30 - 14.00 น. ผู้เขียนฝึกเขียนอ่านทองบน
ไปตามลำพัง ผู้สอนจำวัด เวลา 14.00 - 17.30 น. ผู้สอนต้นมาตรวจแลคอกเต็ม
(พระยาปริยัติธรรมธาดา 2514 : 16)

เมื่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยในพระบรมมหาราชวังใน พ.ศ. 2414 แล้ว วิธี
การสอนภาษาไทยเป็นระบบมากขึ้น เพราะมีหนังสือแบบเรียนหลวง 6 เล่มเป็นหลักในการสอน
หลังจากนั้นกระบวนการเรียนการสอนได้เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์
ของหลักสูตร

การสอนภาษาไทยก่อนมีประมวลการสอน

ในระยะแรกของการสอนภาษาไทยในโรงเรียน ครูยังไม่เข้าใจถึงวิธีการสอนและ
ระบบการศึกษาตามแนวตะวันตก ดังรายงานของพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์
ลงวันที่ 31 สิงหาคม ร.ศ. 114 (วุฒิชัย มูลศิลป์ 2512 : 120) ว่า "ในโรงเรียนไทย
(ตามวัด) ไม่มีวิธีสอน(Method of Teaching) แนลงได้ แม้แต่การจัดชั้นนักเรียนครูก็ยัง
ไม่เข้าใจ " ครูส่วนมากยังคงใช้วิธีกวัดเมื่อจวนเข้าได้ แต่พอไล่ไล่ก็ลืมหมด

ถึงปี พ.ศ. 2430 กระบวนการเรียนการสอนในกรุงเทพฯ เป็นระบบและระเบียบ
มากขึ้น มีการแบ่งเวลาเรียนและมีหลักเกณฑ์ในการสอนพอสมควร ดังรายงานการตรวจวิธีสอน
ของโรงเรียนวัดบพิตรพิมุขของกรมศึกษาธิการ จ.ศ. 1248 ว่า

อาจารย์ได้แบ่งเวลาสอนเป็น 2 เวลา ตามแบบวิธีสอน
ซึ่งพนักงานจัดกรู ๗ ออฟฟิศของโรงเรียนบังคับไปนั้น คือ
เวลา 3 โมงเช้า โรงเรียนตรวจสมุดเครื่องใช้ในกรูเรียน
เรียกชื่อนักเรียน อ่านคำประกาศสำหรับโรงเรียน แลสวด
ควมมีสการไตรยรัตนคุณ จบในเวลา 3 โมงเช้า 30 นาที
แลลงมือสอน แบ่งนักเรียนเป็น 6 พวก คือ ในมูลบทบรรพกิจ
3 พวก ว่าหนิตินกรพวก 1 อักษรประโยคพวก 1 สังโยคพิธาน
จนพิศาลฤาณันตุ อาจารย์ที่ 2 สอนในมูลบทบรรพกิจ 3 พวก
วิธีที่คอรูน อานใหญ่จำตัวสะกด เมื่อเวลาเรียนจะโคถูกคอง
และอานให้ชำนญคคองแคลว ไซหนังสืออุไทยพจน แล

ปกรณัมพจนานาคก นิตติสูตรสาธกเป็นแบบเรียน

หัตถ์ลายมือ หัตถ์ท่งเส้นหมึก หัตถ์ท่งคินสอ ทั่วหัวคิ ทั่วบรรจง
ชั้นคำให้เขียนพญชนะ ชั้นกลวงเขียนใหญ่ เหลี่ยมมุมแลส่วนตัว
ชั้นสูงให้เขียนเรื่องต่าง ๆ ใหญ่จักวางวรรคแลของไฟ

ส่วนการสอนในหัวเมืองยังคงสืบทอดอยู่มาก ฉะนั้นในหนังสือแบบเรียนแต่ละเล่มจึงได้บอกวิธีสอนไว้ด้วย วิธีการสอนโดยยึดหนังสือแบบเรียนเป็นหลักนี้เรียกว่า "วิธีสอนตามแบบหลวง" จากลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ลงวันที่ 11 กันยายน ร.ศ. 118 (2514 : 41) กล่าวถึงวิธีสอนตามแบบหลวงว่ายังไม่แพร่หลาย พระสงฆ์จะสอนไคตามแบบก็ยังมีน้อยตัว พระองค์ไคเสนอแนะว่า

ถ้าจะให้การศึกษาดำเนินเร็ว จำจะต้องพิมพ์แบบเรียนเป็นของหลวงสำหรับแจกทั่วไป เพื่อไคคนไคพบเห็น และเป็นเครื่องปลูกความนิยม เพราะแบบที่พิมพ์ครั้งแรกแจกไม่ทั่วถึง ตามแผนจัดการศึกษาว่าต่อไปจะเป็นของจำหน่ายด้วยราคา ในเวลาที่ยังไม่เกิดคความนิยม กุงจะหาคนลงทุนซื้อไปสอนกันยาก ถ้าเป็นของไคเปล่าเป็นแต่จะคองศึกษาให้เขาใจในวิธีสอน พุงจะแนะนำให้ใช้สอนกันไคกายขึ้น อีกประการหนึ่ง เพื่อจะเร่งให้พระในวัดทั้งหลายเขาใจวิธีสอนเร็วขึ้น ควรมีครูไคสำหรับจ่ายไปแนะนำในการสอนให้แก่พระในวัดทั้งหลายตามแต่จะมีไค

ในหนังสือแบบเรียนเร็วเล่ม 3 ซึ่งเป็นหนังสือแบบเรียนเล่มสำคัญที่ใชสอนในระดับมัธยมศึกษา ไคแนะนำถึงวิธีการใช้หนังสือและวิธีสอนไว้ในหน้าแจ้งความของกรมศึกษาธิการ ร.ศ. 110 (กรมราชบัณฑิต ร.ศ. 131 : แจ้งความ) ว่า

วิธีที่อาจารย์จะใชสอนนักเรียน ไม่จำเป็นจะคองสอนภายหลังแบบเรียนเร็วเล่ม 2 ที่เคียว สอนไปพร้อม ๆ กับเล่ม 2 สุดแคอานหนังสือดูคบางแลวก์สอนไค และเมื่อสอนบทไคขอไค นักเรียนไมคใครจะแมนย้าช้านานคกรวยกัถายค้วตามและนีกแบบฝึกหัดใคหุบเคียงเพิมไคมสอนไปนีก เรียุนกัคงจะเขาใจช้านานคไคในชั้นนี้ เมื่อเรียนรูไคเพียงนี้แลว จะเลาเรียนทางไคยากรณให้พิสุคการคไป กัจะเขาใจในแบบเรียนสยามไคยากรณคคนที่ 2 คคนที่ 3 นั้นไคไคถาย

บทเรียนบางบทได้นำวิธีสอนไว้ควยคังในบทที่ 47 และ 48 (กรมราชบัณฑิต ร.ศ. 131 : 32-34) ว่า

บทที่ 47

คำถามสำหรับให้ตอบให้ถูกในประโยคควา

1. ถามว่า กตองตอบว่า

2. ถามว่า คนทำอะไร กตองตอบว่า

ในประโยควา ควายกินเขา

1. อะไรกินเขา (ควาย)

2. ควายทำอะไร แกเขา (กิน)

3. ควายกินอะไร (เขา)

ในประโยควา

1. อะไรไหมเรือ (ไฟ)

2. ไฟทำอะไรแกเรือ (ไหม)

3. ไฟไหมอะไร (เรือ)

คนนอน

อะไรนอน

คน

นอน

4. เขาถูกควายทำ อะไร (กิน)

5. เขาถูกอะไรกิน (ควาย)

6. อะไรที่ควายกิน (เขา)

ไฟไหมเรือ

4. เรือถูกไฟทำอย่างไร (ไหม)

5. เรือถูกอะไรไหม (ไฟ)

6. อะไรที่ไฟไหม (เรือ)

บทที่ 48

อาจารย์ถามประโยคตอลงไปนี้
ให้นักเรียนตอบในทำนองเดียวกัน

ปูที่บึง

ลิงหุบ

คนขี่ควาย

เด็กเลี้ยงแกะ

แพะกินหญ้า

วัวชนคน

คนตีวัว

แมวหมอบ

นำทวมคลึง

เสื้อกั๊กวาง

กระรอกกัดเด็ก

ปดิงเกาะควาย

งูเลื้อย

คนพายเรือ

กวางหนีเสือ

วิธีการสอนตามแบบวิธีหลวงปู่จุนงหมายให้ผู้เรียนอ่านออก เขียนได้ ตลอดจนจำกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ได้อย่างแม่นยำ ซึ่งสนองตอบต่อความต้องการของสังคมที่ต้องการให้มีคนไปรับราชการจำนวนมาก เพราะอยู่ในระยะการปฏิรูปสังคม

ในหลักสูตร พ.ศ. 2438 และ พ.ศ. 2454 ก็สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสอนของครู คือครูสอนให้นักเรียนอ่านและเขียน ในการอ่านมีทั้งอ่านออกเสียงและอ่านในใจ อ่านรอยแก้ว และรอยกรอง อ่านหนังสือให้แตกและอ่านเพื่อจับใจความแล้วมาเล่าควยปากเปล่าหน้าชั้น ในการเขียนต้องฝึกเขียนให้ลายมือเรียบและงานทั้งตัวบรรจงและหวัดแกมบรรจง เขียนได้ทั้งมีบรรทัดและไม่มีบรรทัด เขียนตามคำบอกสะกดตัวได้ถูกต้อง เขียนโดยนำหลักเกณฑ์ไวยากรณ์มาประยุกต์ใช้ เช่น เรียงความ ย่อความ และแต่งจดหมาย

เมื่อวิธีการสอนตามแบบใหม่แพร่หลายพอสมควรแล้ว ครูได้พลิกแพลงวิธีสอนให้สนุกสนานขึ้น ดังที่ พ. เนตรรังษี (2514 : 56-57) ได้เขียนเล่าถึงวิธีสอนเรียงความไว้ อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ครูให้อ่านแล้วให้เก็บหนังสือออกมาเล่าปากเปล่าหน้าชั้น ใครเล่าได้ถูกต้อง สนุก ส่วนนวนโวหารก็ ครูให้รางวัล เพราะฉะนั้นวิชาเรียงความจึงเป็นวิชาสนุก เพราะใครฟังคนออกมาเล่าเรื่องควยท่าที่และโวหารตลก ๆ กัน เป็นที่ครึกครื้นอยู่เสมอ ครูใหญ่สนับสนุนวิชานี้และมักจะหารางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ถินสอดกฐา สมุดเอกเซอร์ไฮส บาง ๆ ปักออกมาให้แกผู้ที่เล่าเรื่องได้สำหรับคราวหนึ่ง ๆ บางครั้งครูมีพู่กันแปด ๆ มาเล่าให้ฟัง แล้วให้นักเรียนออกไปเล่าหน้าชั้น เพื่อทดสอบความสามารถในการจำ และความกล้าหาญของนักเรียนควย เป็นการฝึกให้หัดจำและใช้สำนวนโวหารของตัวเองไปพร้อมกัน . . .

วิธีการสอนนี้ไ้ผล ทำให้นักเรียนอ่านถูกต้องชัดถ้อยชัดคำ ออกเสียงตัวควยกล้า ร ล ได้อย่างแม่นยำ และอ่านหนังสือแตก

ในการสอนครูจะเขียนบนกระดานคำ เวลาครูจะเขียนกระดานคำก็ลุกขึ้นยืนเขียน แล้วก็กลับมา นั่ง เค็กเล็กเขียนหนังสือลงบนกระดาน เมื่อเขียนกระดานเต็มหมดแล้วทั้งสองหน้า ก็เอาไปให้ครูตรวจว่าถูกต้องแล้วก็เอาเข้ามาดูหน้าลบบกระดานแล้วก็เส้นเขียนใหม่ (ทิพย์วาทินี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา 2521 : 202-203) ส่วนนักเรียนมัธยมใช้หมึกจิม ชาวหมึกมักเป็นชนิด คิคกันเป็นคู่แฝด หมึกคำชวคหนึ่ง หมึกแดงชวคหนึ่ง ทำคิคกันเพื่อให้สะดวกในการหิ้วไปหิ้วมา มีเชือกผูกตรงกลางและมีห่วงทองเหลืองสำหรับหิ้วเป็นห่วงกลมโตพอนิ้วชี้สอดเข้าไปได้ ราคาขาย ใน พ.ศ. 2460 ชาวหมึกชนิดใหญ่ คู่ละ 10 สตางค์เป็นชวคกลม ชนิดเล็กคู่ละ 5 สตางค์ เป็นชวคสี่เหลี่ยม ส่วนชวคเดี่ยว ๆ นั้นก็มีชายชวคละ 5 สตางค์ หรือ 3 สตางค์ ตามขนาด ใหญ่หรือเล็ก ส่วนปากกาใช้จิมหมึกเขียนหนังสือมี 2 ชนิดคือ ชนิดปากแหลมและปากทู่ ชนิด ปากแหลมมีปากกาคอแรง บางคนก็เรียกปากจิ้งจก เพราะเป็นปากกาปลายแหลม สำหรับที่เส้น คือใช้เขียนปากกาหมึกแดงหรือ คัดลายมือโดยเฉพาะ มีอีกชนิดหนึ่งที่ปลายแหลมแต่ตัวใหญ่กว่า ปากกาคอแรงหน่อยหนึ่งคือ ปากกาเบอร์ จี "G"

ปากกาเขียนหนังสือ ปากใหญ่กว่า 2 ชนิดดังกล่าว มีปากกาเบอร์ขนาดเบอร์ 3 $\frac{1}{2}$ เบอร์ 4 $\frac{1}{2}$ และเบอร์ 5 เบอร์น้อยปากใหญ่ เบอร์ 5 ปากเล็กกว่าเบอร์ 3 $\frac{1}{2}$ นอกนั้นมี อีก 2 ชนิด คือปากกาเบอร์ "เจ" มีอักษร "J" เป็นเครื่องหมายและปากกาอมหมึกหรือ ปากกาปากตะกร้อ ชนิดนี้จิมหมึกที่หิ้วเขียนได้นานกว่าปากกาเบอร์ที่กล่าวแล้ว (พ. เนตรรังษี 2514 : 59-62)

ประมาณ พ.ศ. 2470 สื่อการสอนในโรงเรียนราษฎรได้พัฒนาขึ้นมา โดยเฉพาะ โรงเรียนของพวกมิชชันนารี ได้นำวิทยากรจากทางตะวันตกมาใช้ในการสอน สื่อการสอนที่ ใหม่ บัตรคำ แถบประโยค อักษรภาพ และภาพพลิก ทั้งมีการเล่นทานควย เมื่อถึงเวลาอ่าน จะให้อ่านทีละคน อ่านต่อกันไป อ่านพร้อมกัน และอ่านทำนองเสนาะ เมื่ออ่านฝึกครูก็จะทักท้วง ส่วนการเขียนฝึกทั้งในเวลาเรียนและให้ทำเป็นการบ้าน ครูจะตรวจตราคอยแนะนำ เมื่อเจอ คำผิดก็จะให้แก้ 30 ครั้งบ้าง 50 ครั้งบ้าง (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ : สัมภาษณ์)

การสอนภาษาไทยตามประมวลการสอน พ.ศ. 2480

พ.ศ. 2480 กระทรวงธรรมการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับใหม่ และนับเป็นหลักสูตรฉบับแรกหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระบวนการเรียนการสอนมีแบบแผนยิ่งขึ้นกว่ายุคที่ผ่านมา เพราะมีประมวลการสอนเป็นแนวทางในการสอนสำหรับทุกรายวิชาและทุกระดับชั้น ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เรียนอ่าน คัด เขียนไทย แต่ง-ย่อ จดหมาย

จุดประสงค์ของการสอนภาษาไทยยังคงเน้นในเรื่องให้อ่านออกเขียนได้เช่นเดิม ในการสอนอ่าน ครูต้องทวนจนให้นักเรียนอ่านออกเสียงโดยถูกต้อง ให้เข้าใจความหมายของคำหรือข้อความในหนังสือที่อ่านโดยชัดเจน ความทอนโดยปากหรือเคลื่อนปากลมให้สอนหรือแม่ให้นักเรียนเข้าใจโดยชัดเจน และนักเรียนต้องสังเกตตัวสะกดการันต์ไปในตัวด้วย (กระทรวง-ธรรมการ 2480 ค : 18-19) ในการสอนเขียน ครูต้องฝึกให้นักเรียนเขียนได้ทั้งตัวบรรจงและหัวัดแกมบรรจง ต้องพยายามรักษาความสะอาด ความประณีตเรียบร้อย ความละเอียดละออ และสะกดตัวการันต์ได้ถูกต้อง (กระทรวงธรรมการ 2480 ข : 25) เห็นได้ชัดว่าจุดประสงค์สำคัญของการสอนภาษาไทยมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเลย

การเรียนการสอนครูได้ยึดหนังสือเรียนเป็นหลัก และพยายามให้นักเรียนจดจำเนื้อหาให้ได้มากที่สุด เพื่อใช้ในการสอบไล่ ครูมักจะเป็นผู้ออกหรือสั่งให้ทำ นักเรียนต้องทำพร้อม ๆ กัน จึงเกิดการอ่านออกเสียงพร้อมกันในชั้นบ้าง เขียนเรื่องหรือข้อความอย่างเดียวกันบ้าง นักเรียนไม่มีใครมีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าเอง หรือทำกิจกรรมอย่างอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในด้านการเรียนภาษาเท่าใดนัก แม้ในชั่วโมงเรียนกวีนิพนธ์ครูก็อธิบายคำศัพท์ต่าง ๆ ทั้งเนื้อเรื่อง ลักษณะนิสัยตัวละคร ตลอดจนบอกถึงความไพเราะของบทกลอนตอนใดตอนหนึ่ง (บุญนำ บุญเสริม 2507 : 46)

วิธีสอนของครูต้องสอนตามตารางสอนซึ่งแยกสอนเป็นเอกเทศไม่สัมพันธ์กัน เช่น แต่ง-ย่อ ใช้เวลาสอนสัปดาห์ละ 2.00 ชั่วโมงต่อสัปดาห์สำหรับชั้นมัธยมต้น หรือวิชาจดหมาย ใช้เวลาสอนสัปดาห์ละ 1.00 ชั่วโมง อย่างไรก็ตามในประมวลการสอนได้เสนอแนะให้ครูใช้วิธีการสอนที่สนุกสนานและน่าสนใจ เพื่อเร้าใจและดึงดูดความสนใจในการเรียนของผู้เรียน

ในวิชาแต่ง-ข้อ แนะนำว่าครูควรหาเรื่องใหม่ ๆ มาเล่าให้นักเรียนฟัง ไม่ใช่เอาเรื่องเก่า ๆ ที่นักเรียนเคยได้ยินได้ฟังแล้วมาเล่าซ้ำ ๆ ซาก ๆ เพราะเป็นการจำกัดเอกัตภาพของนักเรียน ไม่เร้าใจให้เกิดความคิดคำนึง และไม่เร้าใจให้นักเรียนเกิดความกระหายอยากเรียน ถ้ามีสิ่งใดที่จะเร้าให้นักเรียนอยากดู อยากฟัง อยากออกความเห็นทั้งโดยปากเปล่าและโดยตัวหนังสือได้ทองส่งเสริม ไม่ใช่ส่งเสริมให้นักเรียนแต่งโดยผู้สอนอย่างนกแก้ว ไม่มีความเห็นเป็นของตนเอง (กระทรวงธรรมการ 2480 ค : 38)

กวยจุกประสงค์จะเร้าใจนักเรียนดังกล่าวประมวลการสอนจึงแนะนำให้ครูรู้จักใช้ประสบการณ์ของนักเรียนให้เกิดประโยชน์ เช่น ทักให้นักเรียนเล่าเขียนเรื่องง่าย ๆ จากความเป็นไป หรือเหตุการณ์ที่บังเกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยครูต้องถามนำขึ้นก่อน และชักถามให้นักเรียนหัดพูดกันเอง แล้วจึงช่วยกันรวบรวมเป็นเรื่องขึ้น เมื่อเห็นว่าพร้อมกันตลอดแล้ว จึงให้ลงเขียน (กระทรวงธรรมการ 2480 ค : 37)

ในระยะนี้สื่อการสอนได้เข้ามาเป็นบทบาทต่อกระบวนการเรียนการสอนบางพอสมควร สื่อการสอนที่สำคัญคือสื่อประเภทวัสดุ เช่น ให้นักเรียนหัดเล่าเรื่องจากรูปภาพ โต ๆ ที่ติดไว้ใหญ่หน้าชั้น ให้นักเรียนไปค้นคว้าเรื่องที่น่าสนใจจากหนังสือพิมพ์ สื่อประเภทกิจกรรม เช่น การจัดโต้วาทีในเรื่องง่าย ๆ การสนทนาโต้ตอบกันในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นไปประจำวัน หรือเรื่องที่จะเร้าใจให้นักเรียนไปค้นคว้า และการจัดให้นักเรียนผลัดกันขึ้นแสดงปาฐกถาหรือแสดงสุนทรพจน์ในที่ประชุมประมาณคนละ 5 นาที จะได้แสดงกันทุกคน

สรุปกระบวนการเรียนการสอนภาษาไทยก่อน พ.ศ. 2490 ระยะเวลาครูใช้แบบเรียนเป็นศูนย์กลางในการสอน ต่อมาตัวครูเป็นศูนย์กลางในการสอน วิธีสอนของครูใช้บอกให้นักเรียนท่องจำมากที่สุด มีการสอนอ่านจินตกรวีนิพนธ์ สอนหลักไวยากรณ์ อักษรวิธี วจีวิภาค และวากยสัมพันธ์ ตลอดจนมีการสอนแต่งความ ขอบความ และจดหมายไทย นักเรียนต้องเรียนภาษาไทยให้แตกฉานแต่ไม่จำเป็นต้องแสดงความสามารถในการใช้ภาษา หรือใช้วิจารณ์ญาณในเรื่องภาษาไทยเท่าใดนัก การเลือกครูมาสอนภาษาไทยในแต่ละชั้น มักจะให้ครูประจำชั้นเป็นผู้สอน เพราะเชื่อว่าครูทุกคนควรสอนภาษาไทยได้ ประมาณ พ.ศ. 2470 สื่อการสอนประเภทวัสดุและกิจกรรมได้เข้ามาเป็นบทบาทต่อกระบวนการเรียนการสอนภาษาไทยบางพอสมควร

การสอนภาษาไทย พ.ศ. 2490 - 2503

ระยะ พ.ศ. 2490 เป็นเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษาในสหรัฐอเมริกาเริ่มมีอิทธิพลสำหรับวงการศึกษารอบโลก และสำหรับประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลเหล่านั้นด้วย เนื่องจากการไปทำงานหรือการไปศึกษาต่อทางการศึกษาเป็นสำคัญ วิธีสอนแบบใหม่ ๆ จึงแพร่หลายเข้ามา เช่น วิธีสอนแบบเรียนเกมเล่น (Play way) แบบโปรเจกต์ (Project system) แบบดอลตัน (The Dalton Plan) และแบบฮิวริสติก (The Heuristic Method) (เทือก กุสุมา ณ อยุธยา 2494 : 9-10) การสอนต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ให้ครูพยายามส่งเสริมให้เด็กมีกิจกรรม (Activities) และประสบการณ์ (Experience) ซึ่งในช่วงระยะเวลานี้เรียกว่ากรรมนันทภาพและความชำนาญ (บุญสม เอวารพ 2495 : 163-172)

ในขณะเดียวกัน พัฒนาการของโสตทัศนูปกรณ์เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก จึงมีการนำสื่อการสอนที่พัฒนามาจากผลิตผลทางด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมที่ผลิตขึ้นในต่างประเทศมาใช้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจัดแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ ประเภทวัสดุ มีกระดานดำ โปสเตอร์ บัตรคำ แถบประโยค ของจริง สมุดภาพ แผนที่เสียง เทป ฯลฯ ประเภทเครื่องมือ เครื่องเล่น เทป วิชวล โทรทัศน์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง ฯลฯ และประเภทกิจกรรมมี การเล่นละคร การสาธิต เกมการเล่นต่าง ๆ ฯลฯ

กระทรวงศึกษาธิการเองก็ให้ความสนใจในเรื่องอุปกรณ์การสอน โดยร่วมมือกับองค์การ UNESCO จัดตั้งโครงการทดลองการศึกษาชื่อ UNESCO PILOT PROJECT ขึ้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อ พ.ศ. 2494 โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โดยใช้อุปกรณ์การสอน ทางโครงการได้จัดอบรมครูให้เข้าใจวิธีการผลิต และการใช้วัสดุอุปกรณ์พร้อมทั้งนำไปปฏิบัติ และเผยแพร่ความรู้ให้กว้างขวางออกไปด้วย (วิรุฬห์ ดีลาพฤทธิ์ 2521 : 8)

ในส่วนของวิชาภาษาไทย (ระดับนี้ นาคทรพ : สัมภาษณ์) เล่าให้ฟังว่า ครูในระดับประถมศึกษาเริ่มเคลื่อนไหวก่อน โดยช่วยกันคิดทำอุปกรณ์การสอนประเภทมาส์ลี มัทรคำ แถบประโยค หุ่นจำลอง ฯลฯ หลังจากนั้นครูระดับมัธยมศึกษาจึงเริ่มเคลื่อนไหวบ้างเล็กน้อย จนถึงปี พ.ศ. 2500 ได้เกิดโครงการวิสามัญศึกษา 11 ปี มีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุง การเรียนการสอนให้ทันสมัยขึ้น มีโรงเรียนในโครงการ 4 โรงเรียนคือ โรงเรียนศรีสุริโยทัย โรงเรียนบางกะปิ โรงเรียนรางบัว และโรงเรียนสุวรรณาราม หน่วยศึกษานิเทศก์ได้เข้าไป มีบทบาท นำวิธีการสอนแบบศิลปภาษาโดยฝึกทักษะทั้ง 4 ไปทดลองใช้

ทักษะใหม่ที่เริ่มนำเข้ามาสอนคือ ทักษะพูดของฝึกให้นักเรียนรู้จักเลือกใช้ถ้อยคำที่ดี และสุภาพ นอกจากนี้ต้องมีมารยาทในการพูด มีน้ำเสียงสุภาพนุ่มนวลและขึ้นต่อการแสดงออก ต่อหน้าประชุมชน โดยไม่มีท่าทีกระดากอาย (กรมวิสามัญศึกษา 2495 : 36)

แนวการสอนแบบแยกเป็นรายวิชาย่อย ๆ ดังแต่ก่อนเริ่มลดความสำคัญลง หลักสูตร ได้รวมรายวิชาย่อยต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเข้าเป็นหัวข้อเดียวกัน เช่น วิชาแต่งความ จะรวมถึงแต่งเรื่อง แต่งจดหมาย ยกความ และไวยากรณ์ การที่ไม่แยกการละเอียดยกออกไปนั้น ก็เพราะการเรียนภาษาของนักเรียนในชั้นนี้ควรเรียนเป็นวิชาเดียว ไม่ควรแยกการละเอียดยกเป็นสาขาออกไป ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้แต่ละสาขาของภาษาได้สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (กรมวิสามัญศึกษา 2495 : 31) ฉะนั้นแนวการสอนของภาษาไทยในระยะนี้จึงพยายามให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างรายย่อยให้มากที่สุด ดังที่ในประมวลการสอน (2494 : 33) เขียนไว้ว่า

บทเรียนไวยากรณ์นั้นมุ่งหมายได้เป็นเพียงเรียนรู้ หลักภาษาไทยเบื้องต้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่การเข้าใจ ภาษาทั้งสำหรับใช้ในการพูดและการเขียน ในการสอน ครูต้องพยายามรวมบทเรียนนี้กับบทเรียนอื่น ๆ เช่น สอนในเวลาที่ย่อส่วนแต่งเรื่องบาง ในเวลาอ่านบาง ในเวลาเขียนบาง เป็นต้น ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรแยกสอน เป็นบทเรียนตรงหาก อนึ่งในเวลาครูออกข้อสอบสำหรับ บทเรียนนี้ต้องพยายามให้คำถามพาดพิงกับบทเรียนอื่น ๆ อยู่เสมอ อย่าให้เป็นเรื่องไวยากรณ์ล้วน ๆ

และอีกตอนหนึ่งในประมวลการสอน (กรมวิสามัญศึกษา 2495 : 24) เขียนว่า "การสอนเขียนตามคำบอก ควรให้มีการสัมพันธ์กับการสอนแต่งความ ทั้งนี้เพราะเบื้องต้นของการเรียงความคือการเขียนตามคำบอกเล่า และเบื้องปลายคือการเขียนตามใจนึก "

นอกจากจะให้วิชาต่าง ๆ สัมพันธ์กันเองแล้ว การสอนต้องให้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน คือ นักเรียนสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การสอนจดหมายต้องให้เด็กทำแบบฝึกหัดที่ใกล้กับความเป็นจริงให้มากที่สุด และอย่างน้อยต้องให้มีการเขียนจดหมายที่นักเรียนได้ส่งทางไปรษณีย์จริง ๆ อยู่ด้วย ให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างจริง ๆ เท่าที่จะจัดได้ เช่น การลงทะเบียนจดหมาย การส่งและรับไปรษณีย์ภัณฑ์ การส่งและรับขานาคี การส่งและรับโทรเลข (กรมวิสามัญศึกษา 2495 : 32) ขณะเดียวกันก็นำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการเรียนการสอนด้วย เช่น หัวข้อเรื่องในวิชาแต่งความในประมวลการสอน แนะนำว่า ควรให้มีเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ความเป็นไปทางบ้าน เรื่องราวเกี่ยวกับการปลูกใจให้มีวัฒนธรรม ให้รักประเทศบ้านเมือง ให้รักสันติภาพ เป็นต้น

แม้จะมีวิธีสอนแบบใหม่ ๆ เข้ามา แต่ในทางปฏิบัติวิธีการสอนตามแนวเดิมยังคงใช้กันทั่วไป ครูยังคงใช้วิธีการบอกความรู้ให้เด็ก เพราะครูส่วนมากไม่รู้หลักการสอน ไม่รู้วิธีถ่ายทอดความรู้ (สว่าง สุเชาวนกุล 2494 : 26-27) รวมทั้งเนื้อหาในหลักสูตรยังคงเน้นในเรื่องการอ่าน การเขียน และการจดจำเนื้อหา ครูจึงให้นักเรียนอ่านเรียงตัว อ่านพร้อมกัน ทั้งชั้น อ่านพร้อมกันเป็นหมู่ ในชั่วโมงเรียนครูก็ให้เด็กฝึกเขียนจนเกิดความชำนาญ คำใดเขียนผิดก็คอยแก้ด้วยตัวบรรจงซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง บางครั้งให้แก้ทั้งวรรคหรือทั้งข้อความ เพื่อให้รู้จักที่ใช้ของคำนั้น ๆ ด้วย

การสอนภาษาไทย พ.ศ. 2503 - 2521

หลังจากที่ได้มีการริเริ่มกล่าวถึงวิธีสอนแบบใหม่มาบ้างแล้ว ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ในช่วงระยะนี้ได้มีการนำวิธีสอนใหม่ ๆ เข้ามาเผยแพร่และทดลองสอนกันอีกหลายแบบ เช่น วิธีสอนแบบสร้างสรรค์ (Creative Teaching) การสอนโดยสัญชาตญาณ (Intuitive Approach to Teaching Concepts) การใช้บทเรียนสำเร็จรูป (Programmed Learning)

การสอนเป็นคณะ (Team Teaching) และการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method)

(กรมสามัญศึกษา 2510 : 203-207)

ในส่วนของวิชาภาษาไทยได้มีการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรประเภทประมวล การสอน หนังสือคู่มือครู ตลอดจนแบบฝึกหัดเสริมทักษะ (work book) การสอนของครูต้องสอน ตามประมวลการสอนโดยมีคู่มือครูเป็นแนวทาง (ประภา สุชินัย : สัมภาษณ์) ซึ่งเปลี่ยนแนว ไปจากเดิมอย่างมาก มีการสอนทักษะทางภาษาทั้งสี่คือ การอ่าน การฟัง การพูด และการเขียน การสอนเนื้อหาภาษาไทยคือ วรรณคดี และหลักภาษา รวมถึงการใช้ภาษาไทย คือ เรียงความ ย่อความ และจดหมาย วิธีสอนทุกอย่างจะมีการแนะนำให้นำกิจกรรมและอุปกรณ์มาใช้โดยคำนึง ถึงความสนใจของเด็กมากขึ้น มุ่งเน้นให้มีการสอนทักษะทั้งสี่ให้สัมพันธ์กันเอง และให้สัมพันธ์กับ วิชาอื่น ๆ ด้วย

ในหนังสือคู่มือครูประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น เล่ม 1 ได้เสนอแนะวิธีการสอนภาษาไทย ไว้ 5 วิธี คือ สอนโดยฝึกทักษะทั้ง 4 สอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น สอนโดยมีกิจกรรม สอนโดยใช้ อุปกรณ์การสอน และสอนให้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (กรมวิชาการ 2516 : 11-14) แต่ ในทางปฏิบัติครูยังคงแยกสอนวรรณคดี หลักภาษา และการใช้ภาษา ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนจดจำ เนื้อหาวิชาได้มาก ๆ เพื่อการสอบ การเรียนก็เป็น การเรียนหนังสือแทนที่จะเป็นการ เรียนเพื่อ ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา ฉะนั้นผลที่ตามมาคือ นักเรียนเบื่อเรียนวิชาภาษาไทย คั่งข้อความ ตอนหนึ่งใ้บทความของธนาธิวัฒน์ วอนมณี (2517 : 17) ที่กล่าวไว้ว่า

เด็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยชอบวิชาภาษาไทย ไม่ว่าจะ เป็น วิชาเรียงความไทย วิชาคัดเขียนไทย วิชาหลักภาษาไทย ตลอดจนวิชาวรรณคดีไทย ผลก็คือ เด็กเรียนวิชาเหล่านี้เพราะ มีในหลักสูตรและเพื่อต้องการสอบไล่คะแนนกันไปแต่ละครั้ง เท่านั้น ในที่สุดจึงเกิดความเบื่อหน่ายในวิชานี้ ทั้งผู้สอนและ ผู้เรียน ตัวผู้สอนเองก็ไม่มีเครื่องกระตุ้นให้เรียนอย่างจริงจังเกิดความรูสึกว่าวิชานี้ไม่มีวิธีการใดเลยที่จะสอนให้สนุกสนาน

ผลการวิจัยของประภาศรี สุคนทรทัต (2508) เรื่อง "การสำรวจการสอนวิชา
 หลักภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญ ในจังหวัดพระนคร" สอดคล้องกับข้อความ
 ดังกล่าว คือพบว่าครูชอบสอนวรรณคดีมากกว่าวิชาหลักภาษาไทย การสอนของครูเป็นแบบเดิม
 คือ อธิบายแล้วให้นักเรียนจด ปัญหาการสอนหลักภาษาไทยส่วนมากคือ ขาดอุปกรณ์ประกอบ
 การสอน และไม่ทราบวิธีการสอนที่ดี ขาดการยกย่องจากผู้บริหาร เพื่อนครู และนักเรียน ส่วน
 ในค่านักเรียนนั้น ก็ปรากฏว่านักเรียนมีความคิดเห็นว่าหลักภาษาไทยเป็นวิชาที่น่าเบื่อหน่าย
 ครูสอนไม่ดี และเนื้อหาวิชาที่เรียนแต่ละปีซ้ำซ้อนกัน

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้มีผู้เขียนบทความเสนอแนะวิธีการสอนภาษาไทยให้
 สนุกสนานไวหลายวิธี เช่น ธนาธิวัฒน์ วอนมณี (2517 : 17-19) เสนอว่า การสอนภาษาไทย
 ให้สนุกนั้นต้องให้เด็กรวมกิจกรรมที่นอกเหนือจากหลักสูตรหรือนอกเหนือจากเรื่องที่เด็กเรียนใน
 หนังสือ อุปกรณ์ที่ซีกคือสื่อมวลชนรอบ ๆ ตัวเด็ก โดยเฉพาะวิทยุ โทรทัศน์ คำประกาศ โฆษณา
 วารสาร นิตยสาร จุลสาร แผนภาพโปสเตอร์หรืออุปกรณ์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากนี้ เอกสารหรือ
 อุปกรณ์เหล่านี้ครูผู้สอนพอจะหาได้จากแหล่งต่าง ๆ หรือไม่ก็อาจหยิบยืมจากห้องสมุดของโรงเรียน
 ก็ได้ เมื่อครูพบว่ามีการประกวดเกี่ยวกับคำขวัญ บทกลอน บทเรียงความ ยอดความ การคัดลายมือ
 การแต่งเรื่องจากภาพ ฯลฯ ครูก็เป็นผู้นำเรื่องเหล่านี้ไปบอกนักเรียน แล้วพูดเร้าใจให้เด็ก
 เกิดความขี้ขลาด ลองคิด ลองเขียน ลองส่งเข้าประกวด วิธีการนี้เป็น การช่วยปลูกฝังให้เด็ก
 รักและมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาไทยด้วย

ไพฑูริย์ ธรรมแสง (2512 : 27-37) ได้เสนอแนะถึงวิธีการสอนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ
 ในทางภาษาไทยให้เด็กมีความรู้ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ให้มาก โดยจัดให้เหมาะสมกับธรรมชาติ และความต้องการ
 ของเด็ก เด็กชั้นมัธยมศึกษาชอบทดลอง จึงควรส่งเสริมให้มีอิสระ ทดลองทำสิ่งต่าง ๆ เช่น
 จัดนิทรรศการ ทำหนังสือพิมพ์ ให้เชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น
2. จัดให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบการเรียนให้มาก เช่น การฝึกพูด เขียน
 อ่าน ฟัง ก็ให้ปฏิบัติจริง เช่น พูดอธิบาย อภิปรายจริง ๆ เขียนจดหมายติดต่อกับบุคคลหรือ
 หน่วยงานภายนอกจริง ๆ อ่านข่าวทางวิทยุหรือทางเสียงตามสาย ในเวลาพักกลางวัน เป็นต้น

3. สอนโดยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ประกอบการสอนให้มาก เช่น ใ้วิทยุ เครื่องบันทึกเสียง ของจริง ของจำลอง รูปภาพ หนังสือพิมพ์ หนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ ประกอบการสอน

4. ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี เช่น ครูบรรยายบ้าง ให้เด็กค้นคว้าบ้าง ให้เด็กเเง่แนะนำเด็กคนอื่นบ้าง เป็นต้น

ในขณะที่เกี่ยวกับ ฐนุ บุญรักษาพันธ์ (2519 : 33-34) ได้แนะนำถึงวิธีการสอนภาษาไทยโดยวิธีนวัตกรรมประยุกต์หลายอย่าง เช่น

1. การสอนโดยวิธีเล่นถอยร่อยคำ
2. การสอนโดยวิธีใช้รอยกร่องวางสัมผัส
3. การสอนด้วยบทร่ายกรอง
4. การสอนด้วยกรอทรพจน์
5. การสอนด้วยบทเพลง
6. การสอนด้วยร่ายแก้ว

การสอนที่น่าสนใจคือ การสอนด้วยกรอทรพจน์ กรอทรพจน์ คือ ข้อความที่ได้ประคัมตกแต่งมีสัมผัสคล้องจองกันเพื่อแสดงแนวคิด แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ กรอทรพจน์ ความตรง เช่น

" ทำงานก็หนึ่งชั้นเท่านั้นแหละ
 ทำเฉยแะก็หนึ่งชั้นเท่ากันหว่า
 ไม่ทำงานก็หนึ่งชั้นเท่ากันนา
 แต่คุณครูทั่วไปไม่เท่ากัน "

กรอทรพจน์เปรียบเทียบ เช่น

" ปลาร้าเหม็นเห็นเขาเอามากิน
 นำหอมรินรวยรยธนาสา
 หิวเจียนกายจึงได้คึกคึกพิจารณา
 เห็นปลาร้าก็กลัวหอมเพียงคอมคม "

และกรอกรรณกลีบความ เช่น

" ข้าคนคมีศีลธรรมถือความสัตย์
 ข้าจักโลกโกรธและหลงไหล
 ไม่อยากคิดเอาเงินทองชาวของใคร
 คนทั่วไปโง่งมว่าข้าอับรึย "

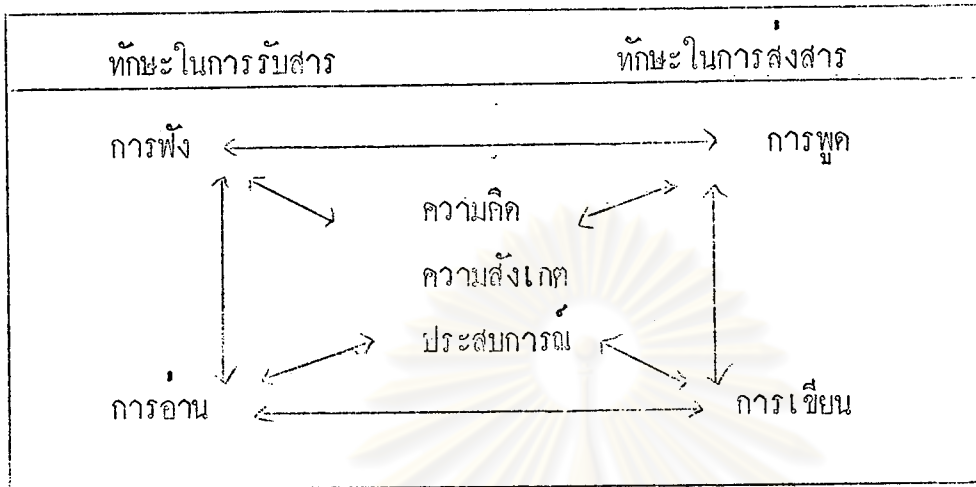
การนำกรอกรรณไปใช้สอน คือใช้กรอกรรณเป็นสื่อเพื่อให้ผู้เรียนฝึกแสดงแนวคิด และตั้งชื่อเรื่อง และใช้เป็นแนวทางให้ผู้เรียนได้สร้างผลงานประเภทนี้

สำหรับสื่อการสอนที่ระบุไว้ในประมวลการสอนมีทั้งประเภทวัสดุ ประเภทเครื่องมือ และประเภทกิจกรรม วัสดุได้แก่ รูปภาพ หนังสือพิมพ์ แผ่นเสียง แผนที่ แผนที่เตอร์ ภาประกาศแจ้งความ เครื่องดนตรีบางชนิดที่เข้ากับเพลง หุ่นจำลอง ภาพจำลอง โทรทัศน์จำลอง หรือโทรทัศน์จริง ของตัวอย่าง เช่น ตัวอย่างนามบัตร ตัวอย่างของจดหมาย ตัวอย่างแสดงมี ตัวอย่างสมุดภาพ ฯลฯ กิจกรรมได้แก่ การเล่านะคร การจัดมุมหนังสือในห้องเรียน การจัดประกวดหนังสือเก่า การจัดนิทรรศการหนังสือ การจัดประกวดบทประพันธ์ การสาธิตการอ่าน ทำนองเสนาะ การทำป้ายประกาศวรรณคดี จัดรายการทายปัญหาทางวรรณคดีและนิสัยตัวละคร ฯลฯ เครื่องมือได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ เครื่องขยายเสียง เครื่องเล่นแผ่นเสียง

กระบวนการเรียนการสอนภาษาไทยในปัจจุบัน

1. การสอนแบบทักษะสัมพันธ์

จุดประสงค์ของหลักสูตรฉบับปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือเน้นในเรื่องการนำสิ่งที่เรียนรู้ในระบบโรงเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยจึงมุ่งพัฒนาทักษะทั้ง 4 คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ตามศักยภาพของนักเรียนแต่ละคน เพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร ทักษะทั้ง 4 ดังกล่าว มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอยู่ในตัว กล่าวคือ การฟัง และการอ่านเป็นการรับสาร การพูดและการเขียนเป็นการส่งสาร โดยมีความคิด ความสังเกต และประสบการณ์เป็นแกนกลางที่สำคัญ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ฉะนั้นการสอนทักษะทั้ง 4 จึงต้องให้มีความสัมพันธ์กัน บางคาบอาจเน้นการฝึกทักษะใดทักษะหนึ่งเป็นพิเศษ แล้วจึงดึงไปเชื่อมโยงกับทักษะอื่น โดยครูต้องพยายามจัดกิจกรรมให้ได้ใช้ทักษะหลายอย่างผสมกัน เช่น

ก. ให้นักเรียนเขียนย่อใจความสำคัญจากข่าว หรือบทความในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แล้วนำมาอ่านให้เพื่อนฟังหน้าชั้น

ข. ให้นักเรียนช่วยกันเล่าเรื่องจากภาพถ่ายปากเปล่า แล้วเขียนสรุป สอดแทรกความคิดเห็นของตนเอง

ค. ให้นักเรียนช่วยกันแต่งบทละคร แล้วนำมาแสดงในชั้นเรียน จากนั้นให้แต่ละคนได้พูดวิจารณ์ตี-ชม พร้อมเหตุผล

ง. ให้นักเรียนหาข่าวหรือบทความมาอ่านให้เพื่อนฟัง แล้วให้นักเรียน หักเขียนข่าว หรือแต่งบทความมาประกวดกัน

จ. ให้นักเรียนไปฟังการบรรยาย การอภิปราย หรือการโต้วาที แล้วเขียน รายงานสรุปมาส่ง จากนั้นนำมาวิจารณ์ในชั้น

การสอนทักษะการใช้ภาษานั้นนอกเหนือจะสัมพันธ์กันเองแล้ว ครูควรสอนให้สัมพันธ์กับวรรณคดีและหลักภาษาด้วย โดยใช้เนื้อเรื่องในหนังสือแบบเรียนวรรณคดีเป็นแกนกลางหรือศูนย์กลาง แล้วใช้กฎเกณฑ์ทางภาษาจากแบบเรียนหลักภาษาเป็นเกณฑ์ในการฝึกทักษะต่าง ๆ เช่น ระหว่างเรียนบทเรียนทางวรรณคดี ครูอาจจะให้นักเรียนช่วยกันหาคำสมาส คำสนธิ แล้วอธิบายว่าคำสมาสและคำสนธิต่างกันอย่างไร ช่วยกันสรุปเป็นกฎเกณฑ์ หรือระหว่างเรียนเรื่องคำวิเศษณ์ ครูก็อาจจะให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างคำวิเศษณ์จากเนื้อเรื่องในวรรณคดี แล้วให้นำคำเหล่านี้ไปแต่งประโยค ประกอบกันเป็นนิทานเรื่องสั้น ๆ

นอกจากนี้การสอนแบบทักษะสัมพันธ์ ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น และสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันด้วย เช่น นำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ทั้งวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พลานามัย ฯลฯ มาใช้ในการฝึกทักษะพูด ฟัง อ่าน เขียน ให้นักเรียนไปขอสัมภาษณ์ ครูวิชาอื่นหรือวิทยากรภายนอกที่มีแขนงความรู้ในแขนงวิชาต่าง ๆ แล้วนำความรู้ ความคิดที่ได้มาบอกความ เรียงความ และสนทนา นอกจากนี้ครูภาษาไทยอาจนำเอารายงานของนักเรียนที่ทำส่งครูวิชาอื่นมาตรวจแก้ ซึ่งให้เห็นข้อดีข้อบกพร่องของกลวิธีการเขียนและการใช้ถ้อยคำภาษา อาจคิดเป็นคะแนนเรียงความก็ได้ ทั้งนี้ครูภาษาไทยต้องขอความร่วมมือจากครูวิชาอื่น ๆ ให้ร่วมมือรับผิดชอบในการใช้ภาษาไทยของนักเรียนด้วย

อัจฉรา ชิวพันธ์ (2521 : 31-32) ได้เสนอแนะวิธีการสอนภาษาไทยให้สอดคล้องกับสังคมศึกษาและชีวิตประจำวันไว้อย่างน่าสนใจสรุปได้ดังนี้

ก. จัดชั่วโมงการสนทนาในตอนเช้าวันละประมาณ $\frac{1}{2}$ ชั่วโมง โดยที่ครูผู้สอนจะได้ฝึกให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ทางการใช้ภาษา เน้นทักษะของการเป็นผู้ฟังและผู้พูดที่ดี โดยที่จัดตารางเวรผลัดเปลี่ยนให้นักเรียนได้มาฝึกพูดหน้าชั้นวันละ 3-5 คน สำหรับหัวข้อเรื่องที่จะฝึกพูดนั้นอาจเป็นข่าวเหตุการณ์ประจำวัน เรื่องราวที่น่าสนใจที่ประสบมา ฯลฯ

ข. จัดหัวข้อเรียงความให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในหัวข้อต่าง ๆ เช่น วีรบุรุษไทยที่ชาวเขาชื่นชม ความเจริญของชาติอยู่ที่ใด ทำไมจึงต้องมีศาสนา บวชนาค ฯลฯ

ค. หลังจากให้นักเรียนได้เรียนคำประพันธ์ เช่น โคลง กลอน กาพย์ ไปแล้ว อาจจัดหัวข้อการแต่งคำประพันธ์ให้สอดคล้องกับสังคมศึกษาในแง่ต่าง ๆ เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ความเมตตาปราณี สติสัมปชัญญะ ประเทศเพื่อนบ้าน ชาวบานบางระจัน วีรสตรีของไทย ฯลฯ

ง. จัดกิจกรรมเสริมทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน สะกด โดยที่ฝึกให้นักเรียน รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ นอกเหนือจากการสอนของครูผู้สอน ในกิจกรรมนี้นักเรียนจะได้ฝึกเป็นผู้ที่รู้จักการสังเกต พิจารณาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน

จ. จัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักภาษาให้สัมพันธ์กับสังคมศึกษา เช่น หาชื่อประเทศที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูงให้มากที่สุด หาชื่อแม่น้ำสำคัญ ๆ ของประเทศไทยมาวิเคราะห์ดูว่าเป็นคำที่ใช้อักษรจำพวกใด

ฉ. ในการสอนคำพังเพย สุภาษิตหรือสำนวนไทยนั้นควรให้นักเรียนรวบรวมเหตุการณ์ที่เป็นจริงจากข่าวการเมือง หรือข่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์ แล้วลองสรุปคติว่าตรงกับคำพังเพย สุภาษิต หรือสำนวนไทยข้อใด หรือครูอาจจะสมมุติเหตุการณ์จากความเป็นจริงก็ได้

วิธีสอนแบบทักษะสัมพันธ์นี้ หน่วยศึกษานิเทศก์ภาควิชาภาษาไทย กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนะวิธีสอนไว้ในสารศึกษานิเทศก์ (ญุณา ญุเสธรู 2521 :4-5) สรุปได้ดังนี้

1. ครูควรทำแผนการสอน โดยตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและให้ผู้เรียนเข้าใจก่อนการฝึกทักษะ

2. กำหนดทักษะที่จะฝึกเพื่อผลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

3. แบ่งกลุ่มนักเรียนคละกันทั้งเก่งและอ่อน

4. การฝึกทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน แยกกันได้ในระยะสั้น เช่น การสอนการฟังไม่เกิน 15 นาที แล้วควรนำมาสัมพันธ์ทักษะกัน อาจฝึกเพียง 2-3 ทักษะ หรือครบ 4 ทักษะก็ได้

5. การสอนอ่านหรือใช้หนังสือชุดทักษะสัมพันธ์ ครูควรอ่านคู่มือการสอนให้เข้าใจ เพื่อสอนทักษะให้สัมพันธ์กันและโยงไปถึงหลักภาษาและวัฒนธรรมไทยด้วย
6. การสอนพูด ควรแบ่งกลุ่มและจัดการอภิปราย การประชุม การสนทนา จะดีกว่าฝึกหน้าชั้นเป็นรายบุคคล ซึ่งเสียเวลามาก
7. ควรตั้งเหตุการณ์ปัจจุบันมาใช้ประกอบการฝึกทักษะพูดและเขียน

ฉะนั้นการสอนแบบทักษะสัมพันธ์จะให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ ครูจำเป็นต้องตั้งวัตถุประสงค์ในการสอนแต่ละเรื่อง และแต่ละคาบไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการสอน และการจัดกิจกรรม แต่เดิมวัตถุประสงค์ของวิชาภาษาไทยมุ่งทางด้านอารมณ์เป็นหลัก เช่น ให้ความรู้และรูสึกรสพราะของบทกลอนที่อ่านให้ชื่นชมกับวรรณคดีอันเป็นมรดกของชาติ ซึ่งวัตถุประสงค์ดังกล่าวครูไม่สามารถวัดพฤติกรรมทางภาษาได้ การเขียนวัตถุประสงค์ในระยะหลังจึงเปลี่ยนแนวเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ทั้งนี้เพื่อสะดวกแก่การจัดเนื้อหา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การเลือกวิธีสอน การจัดวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนวิธีการประเมินผลที่ถูกต้อง

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) หมายถึงวัตถุประสงค์ที่วัดและสังเกตได้จาก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งกำหนดเป็นแผนการสอน จำแนกพฤติกรรมทั้งสามด้าน (Cognitive Domain) จิตใจ (Affective Domain) และทักษะ (Psychomotor Domain) การเขียนต้องใช้คำที่วัดและชี้เฉพาะ เช่น ชี้บ่ง (Identifying) แยกแยะ (Distinguishing) สร้าง (Constructing) บอกชื่อ (Naming) เรียงลำดับ (Ordering) อธิบาย (Describing) บอกหลัก (Stating a Rule) ประยุกต์หลัก (Applying a Rule) สาธิตหรือแสดงตัวอย่าง (Demonstrating) ที่ความหมาย (Interpreting) (Barker Kibler 1970 : 35-36)

การเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมควรมีองค์ประกอบ 3 ประการ ประการแรก คือ บอกพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) ให้ชัดเจนว่าเมื่อผ่านขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนแล้วจะเกิดการเรียนรู้ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมใดบ้าง นักเขียนขอความว่า "เมื่อเรียนบทเรียนนี้แล้วนักเรียนจะสามารถ . . ."

- บอกความหมายของสุภาษิตที่ปรากฏในเนื้อเรื่องได้ถูกต้อง
- ยกตัวอย่างสุภาษิตอื่น ๆ ได้อย่างน้อย 20 ส่วนวน
- แต่งประโยคโดยใช้สุภาษิตที่ครูยกมาให้ถูกต้องอย่างน้อย 8 ใน 10 ส่วนวน

องค์ประกอบที่สองคือ **คองระบู่เงื่อนไข (Conditions) หรือสถานการณ (Setting)** ที่ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา เช่น เมื่อครูเปิดเทปตัวอย่างการอ่านทำนองเสนาะ 2 เที้ยวแล้ว นักเรียนสามารถอ่านทำนองเสนาะได้อย่างถูกต้อง และเมื่อครูให้นักเรียนทบทวนคำที่เขียนยากภายใน 10 นาทีแล้ว นักเรียนสามารถสะกดคำได้ถูกต้องอย่างน้อย 16 ใน 20 คำ

องค์ประกอบสุดท้ายคือ **กำหนดเกณฑ์ที่จะยอมรับพฤติกรรมของผู้เรียนที่แสดงออกมาว่ามีความสามารถเป็นที่ยอมรับหรือไม่เพียงใด (Criteria of acceptable performance)** เกณฑ์อาจเขียนโดยบ่งระยะเวลา เช่น เมื่อแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ ประมาณกลุ่มละ 5 คน นักเรียนช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของการนำความรู้ที่ได้จากการฟังไปใช้ในการเรียนภาษาไทยภายในเวลา 30 นาที เกณฑ์อาจจะบ่งจำนวนพฤติกรรมที่ถูกหรือบ่งเปอร์เซ็นต์ของพฤติกรรมที่ยอมรับก็ได้ เช่น เมื่อเรียนเรื่องประโยคจบแล้ว นักเรียนสามารถจำแนกชนิดของประโยคได้ถูกต้องอย่างน้อย 80 เปอร์เซ็นต์ นักเรียนสามารถแต่งประโยคขึ้นตอนใดอย่างน้อย 5 ประโยค

เมื่อกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเรียบร้อยแล้ว ครูควรวางแผนการสอนให้สอดคล้องกัน โดยเลือกใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งคำนี้เป็นขั้นตอนอย่างสรุปได้ 3 ขั้นตอนคือ

1. **ขั้นนำ** เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนด้วยการสร้างความสนใจด้วยผู้เรียน
2. **ขั้นดำเนินการสอน** ครูให้แนวความรู้ ให้ตัวอย่างด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้
3. **ขั้นสรุปผล** ครูต้องประเมินความรู้ที่เรียนหรือการทำกิจกรรม นักเรียนได้บรรลุจุดประสงค์ตามเป้าหมายเพียงใด

2. การสอนโดยจุดประสงค์

การสอนโดยจุดประสงค์ หรือการสอนเพื่อสร้างเสริมพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ คือ การสอนโดยจัดลำดับขั้นตอนของการสอนให้สอดคล้องกับลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยยึดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการสอนแต่ละคาบ เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สูงสุดเท่าที่จะสามารถทำได้

สมรรถภาพดังกล่าวหมายถึงความสามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ แมงเป็นข้อเท็จจริง ทักษะทางเชาวน์ปัญญา ยุทธศาสตร์ในการคิด ทักษะการเคลื่อนไหวและเจตคติ หน่วยศึกษานิเทศก์ ภาควิชาภาษาไทย กรมสามัญศึกษา (2524 : 71-75) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับชนิดของสมรรถภาพต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อเท็จจริง หมายถึงความสามารถที่จะเรียนรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ชื่อนัก รุกขสิ่งของ หรือเรื่องราวต่าง ๆ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่บอกความเป็นจริง

ถ้าจะพิจารณาจากจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสมรรถภาพข้อเท็จจริงก็คือ นักเรียนสามารถบอกหรือเล่าเกี่ยวกับข้อความหรือเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่ใคร่บถายทอดมาได้ ดังเช่น สามารถบอกชนิดของคำในภาษาไทยได้ สามารถบอกประวัติหรือเรื่องราวของกวีคนใดคนหนึ่งได้ หรือสามารถบอกประเภทคำประพันธ์ได้ เป็นต้น

2. ทักษะเชาวน์ปัญญา หมายถึง ความสามารถในการใช้สมองใช้ความคิดในด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นทักษะง่าย ๆ ไปสู่ทักษะยากสลับซับซ้อนขึ้นไป สำหรับสมรรถภาพของทักษะเชาวน์ปัญญานี้ ผู้เรียนจะเกิดความสามารถดังนี้

2.1 ในเรื่องการเพ้นจำแนก คือรู้วิเคราะห์หรือจำแนกให้เห็นความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้

2.2 สามารถบอกความคิดรวบยอดทั้งที่เป็นรูปธรรม หรือนิยามหรือคำจำกัดความได้ เรียกว่ามโนภาพรูปธรรมหรือมโนภาพนิยาม ความสามารถนี้จะได้จาก การเรียนรู้ตามขั้นตอนแล้วบอกได้

2.3 สามารถในการเข้าใจกฎ และแสดงออกได้โดยการใช้กฎเกณฑ์ เช่น นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องคำ และประโยค แล้วสามารถแต่งประโยคได้ถูกต้อง เป็นต้น

2.4 สามารถในการแก้ปัญหา เป็นทักษะเชาว์ปัญญาชั้นสูงที่สามารถนำกฎเกณฑ์ที่ไปใช้แก้ปัญหา เช่น นักเรียนสามารถทำเลขโจทย์ปัญหาเกี่ยวกับการถอดสมการได้เป็นคน

3. ยุทธศาสตร์การคิด หมายถึงความสามารถที่เกิดจากการรับรู้ ความจำ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ หรือประสบการณ์ สามารถแสดงออกได้อย่างริเริ่ม สร้างสรรค์และเป็นแนวความคิดของผู้เรียนเอง หรือสามารถนำความรู้ต่าง ๆ มาแก้ปัญหาได้ ผู้ที่มียุทธศาสตร์การคิด เป็นผู้ที่มีความคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เกี่ยวกับวิชาภาษาไทย นักเรียนที่สามารถเขียนเรื่องหรือบทประพันธ์ที่เป็นแนวคิดของตนเองได้อย่างกลมกลาย และมีข้อคิดที่น่าสนใจนับเป็นสมรรถภาพยุทธศาสตร์การคิด

4. ทักษะการเคลื่อนไหว หมายถึงความสามารถ ความชำนาญในการใช้กล้ามเนื้อ หรือใช้อวัยวะต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การประดิษฐ์สิ่งของ หรือ แมกการอ่านออกเสียงในวิชาภาษาไทยก็จัดเป็นทักษะการเคลื่อนไหว

5. เจตคติ หมายถึงความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายในมีผลต่อการตัดสินใจ หรือการเลือกทำ หรือความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับนิสัย คุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยมที่ดี เช่น การสร้างนิสัยรักการอ่าน หรือ การให้ความร่วมมือหรือความรับผิดชอบในการรวมกลุ่มหรือหมู่คณะ เป็นต้น

หลักการสำคัญของการสอนโดยจุดประสงค์ สาราณี รัตนบุรี (ม.ป.ป. : 40) เสนอแนะไว้ 5 ประการคือ

1. การจัดกระบวนการเรียนการสอนจะต้องมุ่งสร้างเสริมพัฒนาสมรรถภาพของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน
2. การสอนแบบนี้จะต้องยึดจุดประสงค์ของการสอนเป็นสำคัญ
3. การจัดสภาพการเรียนการสอน จะต้องสอดคล้องกับสภาพการเกิดการเรียนรู้ในแต่ละสมรรถภาพ
4. การจัดลำดับขั้นของการสอน จะต้องสอดคล้องกับลำดับขั้นของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสมองของคนเรา

5. การสอนแบบนี้มีความเชื่อว่า ไม่มีวิธีสอนใดที่ดีที่สุดแต่เพียงวิธีเดียว ไม่มีวิธีสอนใดแต่เพียงวิธีเดียวที่จะเหมาะสมกับทุก ๆ สถานการณ์ ไม่มีเทคนิคการสอนใดแต่เพียงเทคนิคเดียวที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายทั้งหมดได้ การสอนที่มีประสิทธิภาพต้องเลือกใช้ยุทธศาสตร์หลาย ๆ อย่าง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน

ฉะนั้นก่อนสอน ครูจำเป็นต้องตั้งเป้าหมายไว้ก่อนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องใด แล้วการเรียนรู้นั้นจะส่งเสริมสมรรถภาพด้านใดของผู้เรียนบ้าง และที่สำคัญ จุดประสงค์ของการเรียนรู้จะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย

เมื่อมีจุดประสงค์การเรียนรู้แล้ว ครูต้องดำเนินการสอนหรือจัดสภาพการเรียนรู้ การสอนให้บรรลุจุดประสงค์ดังกล่าว โดยดำเนินการให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ในสมองของมนุษย์ ลำดับขั้นของการสอนแบ่งได้เป็น 9 ขั้น ดังตารางต่อไปนี้

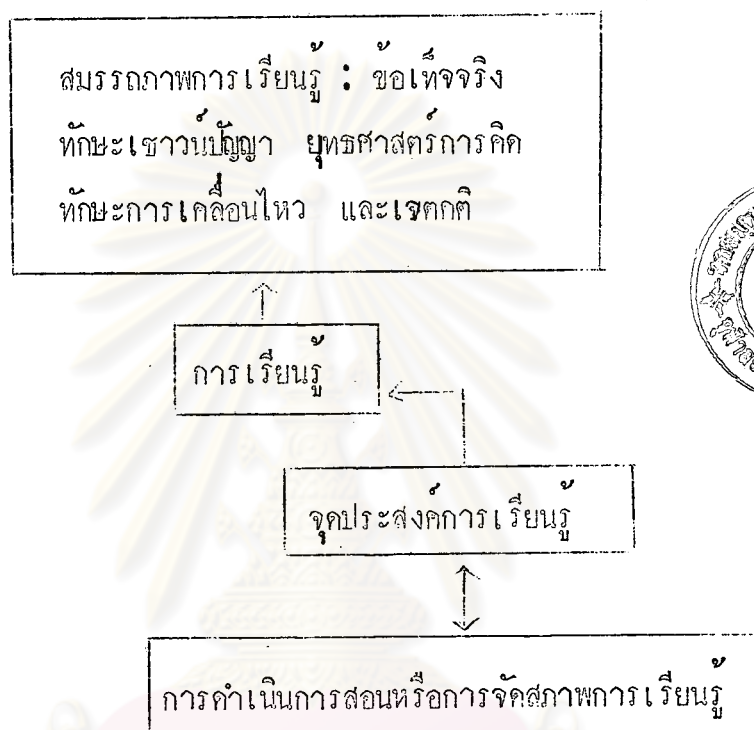
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 แสดงลำดับขั้นตอนของการสอนโดยจุดประสงค์

ลำดับขั้นตอนการสอน	การจัดสภาพการเรียนรู้ เพื่อชบวนการสอน
ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ	ครูเร้าความสนใจ อาจจะใช้การเร้าใจ สันทนา ซักถาม ทายปัญหา หรือใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อให้ นักเรียนอยากจะรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นถ้าได้เรียนรู้ สิ่งนั้น
ขั้นที่ 2 แจงจุดประสงค์ของบทเรียน	เพื่อให้เกิดการรับรู้และการเตรียมพร้อมที่จะเรียน
ขั้นที่ 3 กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงการ เรียนรู้ที่จำเป็น	นำสิ่งที่นักเรียนหรือมีประสบการณ์เดิมมาใช้ให้ สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน
ขั้นที่ 4 ใช้วัสดุการสอนเพื่อกระตุ้น ให้เกิดการเรียน	การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้อะไรหรือแนว การเรียนรู้สิ่งใหม่
ขั้นที่ 5 การให้แนวการเรียนรู	สิ่งที่ครูจะนำมาสอน ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ บทเรียนใหม่ หรือการเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ
ขั้นที่ 6 การปฏิบัติ	ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ เป็นการสร้างพฤติกรรม ทบสนองการเรียนรู
ขั้นที่ 7 การให้ข้อมูลย้อนกลับ	การสร้างให้เกิดแรงเสริม ได้แก่การติชม การวิจารณ์ หรือการให้กำลังใจ
ขั้นที่ 8 ประเมินค่าการปฏิบัติ	การสังเกตการทำงานของนักเรียนหรือการประเมินผล การเรียนว่านักเรียนทำได้ถูกต้องเพียงใด โดยแบบ สำนวนการตรวจผลงานหรือข้อสอบ เป็นต้น
ขั้นที่ 9 การส่งเสริมความแม่นยำ และการถ่ายโอน	ข้อมูลจากการเรียนรู้นำไปใช้ในสิ่งใหม่ หรือ สถานการณ์ที่แตกต่างกัน

กระบวนการของการสอนโดยจุดประสงค์ สรุปลงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสอนโดยจุดประสงค์นี้ หน่วยศึกษานิเทศก์ ภาควิชาภาษาไทย กรมศึกษาธิการ ได้นำมาเผยแพร่แก่ครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเพื่อนำไปใช้กับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 พร้อมทั้งได้จัดทำคู่มือแนวการสอนโดยจุดประสงค์ออกแจกจ่ายควย ในเอกสาร ศึกษานิเทศก์ได้นำจุดประสงค์ของรายวิชาภาษาไทยมาเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ เช่น รายวิชา ท 504 จุดประสงค์ขอแรกกล่าวว่า "สามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพตามควรแก่วัยและศักยภาพ" ซึ่งวิเคราะห์ออกเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ 8 ข้อ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 7) ดังนี้

1. จับใจความของเรื่องที่ฟังได้อย่างถูกต้อง
2. จับจุดประสงค์ของผู้พูดได้
3. ถาทยทอดข้อความที่ฟังได้อย่างถูกต้อง
4. ใช้คำพูดได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล
5. อ่านในใจและจับใจความสำคัญได้
6. เขียนจดหมายธุรกิจได้ถูกต้อง
7. เขียนเล่าเหตุการณ์ตามข้อเท็จจริงได้
8. เขียนสรุปเรื่องราวที่อ่านได้อย่างถูกต้อง

จุดประสงค์การเรียนรู้เหล่านี้ล้วนส่งเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังตารางดังนี้

ตารางที่ 12 แสดงชนิดของสมรรถภาพการเรียนรู้

ลำดับข้อ	จุดประสงค์การเรียนรู้	ชนิดของสมรรถภาพ
1	จับใจความของเรื่องที่ฟังได้อย่างถูกต้อง	ทักษะเชาวน์ปัญญา
2	จับจุดประสงค์ของผู้พูดได้	ทักษะเชาวน์ปัญญา
3	ถ่ายทอดข้อความที่ฟังได้อย่างถูกต้อง	ทักษะเชาวน์ปัญญา
4	ใช้คำพูดได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล	ทักษะเชาวน์ปัญญา
5	อ่านในใจและจับใจความสำคัญได้	ทักษะเชาวน์ปัญญา
6	เขียนเจตหมายธุรกิจได้อย่างถูกต้อง	ทักษะเชาวน์ปัญญา
7	เขียนเล่าเหตุการณ์ตามข้อเท็จจริงได้	ข้อเท็จจริง
8	เขียนสรุปเรื่องราวที่อ่านได้อย่างถูกต้อง	ทักษะเชาวน์ปัญญา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสอนแบบทักษะสัมพันธ์ และการสอนโดยจุดประสงค์ก็มีกลวิธีที่สำคัญในการดำเนินการสอนคือ การจัดกิจกรรมแต่ละขั้นตอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะ โดยการลงมือกระทำด้วยตนเองอย่างสนุกสนาน และไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายหรือคิดว่าเป็นสิ่งที่ฝายากเย็นเกินกว่าที่จะเรียนได้

การให้นักเรียนได้รวมกิจกรรมนั้น ควรใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ และเพื่อให้นักเรียนในกลุ่มได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลวิธี (เทคนิค) ที่ควรใช้ในการแบ่งกลุ่มคือ กลุ่มหนึ่ง ๆ ควรจะประมาณ 5-8 คน กลุ่มสนทนาหรือกลุ่มอภิปรายควรมีหัวหน้าหรือผู้ดำเนินการ เพื่อคอยดูแลความเรียบร้อยของกลุ่ม เช่น ใหญ่เล็กกันพูดอย่างมีระเบียบ ไม่ชิงกันพูด และให้มีโอกาสได้พูดทั่ว ๆ กันในหัวข้อที่ต้องการพิจารณา ผู้ดำเนินการสนทนามีสิทธิ์ที่จะแสดงความคิดเห็นของตนได้บ้าง แต่โดยมารยาทและเพื่อประโยชน์แก่การอภิปราย ควรให้สมาชิกในกลุ่มได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นพอสมควรทุกคนเสียก่อน ผู้ดำเนินการอาจจะสรุปผลการอภิปรายเอง หรือขอให้สมาชิกในกลุ่มคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ช่วยสรุปก็ได้ สมาชิกในกลุ่มควรเลือกคนใดคนหนึ่งเป็นผู้จับบันทึกการอภิปราย หรือจะมอบให้หัวหน้ากลุ่มเลือกก็ได้ เรียกกันว่าเลขานุการของกลุ่ม ควรผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้จับ ให้ได้ทำหน้าที่นี้อย่างทั่วถึง เพราะเป็นงานที่ฝึกหัดให้นักเรียนต้องใช้สมาธิและเชาวน์และฝึกให้เกิดความคล่องในการใช้ภาษา อาจตกลงกันให้บันทึกเฉพาะหัวข้อสำคัญหรือจะขอให้รายงานละเอียดและอาจจะมอบให้มากกว่า 1 คนก็ได้ บันทึกนี้ควรเรียบเรียงเป็นรายงานที่ใช้ภาษาแจ่มแจ้ง (กรมวิชาการ 2522 : 23)

กิจกรรมที่ควรจัดทำควบคู่กับการเรียนการสอน เช่น

1. เล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาเพื่อนำเข้าสู่บทเรียน
2. อภิปรายเกี่ยวกับมารยาทในการฟัง
3. จัดให้มีการประกวดอ่านทำนองเสนาะหรือร้อยแก้ว
4. ให้ฟังคำบรรยายจากครู หรือวิทยากรที่ครูเชิญมา
5. จัดตั้งชุมนุมภาษาไทย

6. จัดประกวดเขียนเรียงความประเภทสะท้อนอารมณ์
7. จัดให้มีการโต้วาที ปรากฏการณ์ในวันสุดท้ายหรือวันปิดภาคเรียน
8. รวบรวมคำประพันธ์ประเภทโวหารจากวรรณคดีต่าง ๆ
9. ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศหรืองานสนเทศ
10. คนควาชาวเพื่อรายงาน
11. พังคำบรรยายแล้วจับใจความสำคัญ
12. แบ่งกลุ่มอภิปรายขอเท็จจริงจากเรื่องที่ฟัง ภาพที่ดู เรื่องที่อ่าน
จดบันทึก การอภิปรายกลุ่ม รายงานหน้าชั้น
13. ฟังเทปเพลง เทปทำนองเสนาะประเภทสะท้อนอารมณ์
14. เขียนเรื่องที่สะท้อนอารมณ์
15. เล่าเรื่อง ชาว หรือนิทานที่สะท้อนอารมณ์
16. ฝึกอ่านบทประพันธ์ประเภทต่าง ๆ
17. ฝึกเล่าชีวประวัติของบุคคลสำคัญ ๆ หรือบุคคลตัวอย่าง
18. ฝึกเล่านิทานและเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานนั้น
19. ฝึกตีความจากเรื่องราวที่ได้ฟัง
20. ฝึกศึกษาหาความรู้นอกเวลาเรียน แลวนำมาแสดงความคิดเห็น
ในชั้นเรียน
21. ให้นักเรียนแยกประเภทคำประพันธ์
22. ให้นักเรียนเล่นเกมแข่งมา เกมทศหรือเกมนักฝัน เกมพรายกระซิบ
เกมสืบสวน แข่งขันตอบภาพ ฯลฯ
23. ฝึกทายปัญหา
24. เล่นเกมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาที่เรียน

นอกจากนี้ยังมีเทคนิคการสอนอีกหลายวิธีซึ่งผู้สอนสามารถเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ คือ การบรรยาย (Lecture) การเล่านิทาน (Story Telling) การละคร (Drama) การศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) การเล่นบทบาทสมมุติ (Role Playing) การอภิปราย (Discussion) การสาธิต (Demonstration) การทดลอง (Experiment) การแบ่งกลุ่มทำงาน (Sindicate) การเชิญวิทยากรมาบรรยาย (Symposium) การระดมพลังสมอง (Brainstorming) การสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Method) การสอนแบบการเรียนรายบุคคลและการเรียนโดยลำพัง (Individualizing Learning and Independent Study) การใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) การสอนโดยวิธีเตรียมสำเร็จรูป (Programmed Instruction) การสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) การสอนโดยอุปมานวิธี (Induction Method) การสอนโดยวิธีอนุมานวิธี (Deductive Method)

กลวิธีการสอนดังกล่าวจำเป็นต่ออาศัยสื่อการสอนทุกชั้นตอน ทั้งนี้เพื่อการเรียนการสอนน่าสนใจ สนุกสนาน ประหยัดเวลา และเกิดการเรียนรู้ที่ดี สื่อการสอนที่น่าสนใจและเป็นของใหม่คือ ชุดการสอน ซึ่ง " ดอง เชิง " (2523 : 37) ได้เสนอแนะวิธีทำไว้ว่า ต้องคำนึงถึงหลักประหยัด สะดวก และความเป็นไปได้ โดยทำเป็นชุดการสอนรายวัน รายสัปดาห์ และแยกเป็นหมวดวิชาตามเนื้อหาในหลักสูตร แล้วใส่กล่องไว้ให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ตามตารางสอน สำหรับแบบฝึกหัด ต้องมีอุปกรณ์การฝึกอย่างพอเพียงสำหรับแต่ละห้องและแต่ละโรงเรียน

กระบวนการเรียนการสอนในระยะนี้ ครูจึงเปลี่ยนบทบาทไปอย่างมากจากผู้บอกวิชาความรู้ เป็นเพียงผู้ชี้แนะ และคอยกำกับการแสดงเท่านั้น นักเรียนต้องลงมือหาความรู้ด้วยตนเอง แหล่งวิทยาการ สิ่งแวดล้อม และห้องสมุด จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนในระบบปัจจุบัน